

УДК 368.025.6:629.7(477)

О. Є. Мезіна,
аспірант,

ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", м. Київ

СТРАХУВАННЯ АВІАЦІЙНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В статті автор розглядає місце та значення страхування авіаційних ризиків на вітчизняному страховому ринку, визначає тенденції та перспективи розвитку даного напрямку діяльності страховиків. Автором окреслюються деякі проблеми, що характерні для вітчизняного ринку страхування авіаційних ризиків та висловлюються пропозиції щодо стратегічних напрямів його розвитку.

In the article the author examines the place and importance of insurance aviation risks in the domestic insurance market, identifies trends and prospects of this area of insurance companies activity. The author outlines some of the problems that characterize domestic aviation insurance market risks and make proposals on the strategic directions of development.

Ключові слова: авіаційні ризики, авіаційне страхування, страховий захист, страховики, страховий ринок.

Keywords: aviation risks, aviation insurance, insurance protection, insurers, insurance market.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Як свідчать статистичні дані Міністерства транспорту України, авіаційна галузь постійно розвивається, а попит на користування авіаційним транспортом в Україні постійно зростає. Поряд з активним розвитком авіаційної галузі України, розвивається й авіаційне страхування. Відповідно, все більше вітчизняних страховиків виходять на ринок страхування авіаційних ризиків пропонуючи свої послуги.

Станом на 06.07.2012 року в Державній авіаційній адміністрації зареєстровано 65 страхових компаній, що мають право здійснювати обов'язкове авіаційне страхування цивільної авіації [2]. З них на вітчизняному ринку активно працює менше половини страховиків, а основна частка ринку страхування авіаційних ризиків припадає лише на десять страхових компаній. Відповідно, виникає питання щодо надійності страхового покриття, достатності досвіду та кваліфікації при захисті страховальників у страховиків, які не спеціалізуються на страхуванні авіаційних ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження питань щодо сутності авіаційного страхування та його розвитку в Україні проводилось багатьма вітчизняними вченими та практиками, зокрема: Волошиною А., Демінським С., Залетовим А., Морозовою І., Соловей І. та іншими авторами. Проте, на нашу думку, ще мало уваги приділено стратегічним напрямкам розвитку вітчизняного ринку страхування авіаційних ризиків та вдосконаленню страхового захисту страховальників з боку вітчизняних страховиків.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є аналіз перспектив та тенденцій розвитку вітчизняного ринку страхування авіаційних ризиків та внесення пропозицій щодо його подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Страхування авіаційних ризиків в Україні активно розвивається, що зумовлено розвитком вітчизняної авіаційної галузі, зростанням попиту на користування повітряним транспортом. Крім того, відповідно до міжнародного законодавства до якого приєдналась Україна, збільшилися ліміти відповідальності повітряних перевізників, що, відповідно, збільшило страхові суми за договорами страхування авіаційних ризиків.

Про розвиток українського ринку страхування авіаційних ризиків свідчать наступні дані. В таблиці 1 наведені показники валових надходжень страхових премій на українському страховому ринку в цілому, а також з недержавного обов'язкового страхування та з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації.

Табл. 1.

Валові страхові премії з авіаційного страхування та загальні страхові платежі за період 2006-2011 рр.*

Види страхування та основні показники страхової діяльності за 2006-2011 рр.	Валові надходження страхових платежів (премій, внесків), млн. грн.					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Всього з усіх видів страхування:	13 829, 10	18 008, 23	24 008, 57	20 442,10	23 081,70	22 693,50
Всього з недержавного обов'язкового страхування:	954, 21	1 427, 20	2 016,00	2 314,70	2 767,6	2 586,00
В т.ч. авіаційне страхування цивільної авіації	104, 24	127, 94	167,43	241,23	276,80	260,40

* Складено автором за [1]

Як видно з наведених даних, сума валових страхових премій з усіх видів страхування стабільно зростала до 2009 року. У 2009 році розмір валових страхових премій знизився, проте у 2010 році цей показник майже досяг рівня 2009 року і склав 23 080,70 млн. грн. В 2011 році відбулось зниження валових надходжень страхових премій з усіх видів страхування до 22 693,50 млн. грн., що приблизно на 2,5 млн. грн. менше за значення цього показника в 2008 році.

Загальна сума валових зібраних премій з недержавного обов'язкового страхування на відміну від показника валових страхових премій з усіх видів страхування,

стабільно зростала з кожним роком з 954,21 млн. грн. в 2006р. до 2 767,60 млн. грн. в 2010р., тобто даний показник зріс майже в 2,5 рази за аналізований період. При цьому, в період кризи й зниження розмірів зібраних валових премій на ринку в цілому, розмір зібраних валових премій з недержавного обов'язкового страхування залишився на тому ж рівні(Якому?). Проте, в 2011 році валові надходження страхових платежів з недержавного обов'язкового страхування знизились до 2 586,00 млн. грн.

Показник валових надходжень страхових премій з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації стабільно зростає в 2006 - 2010 роках, але в 2011 році разом зі зниженням загальних показників валових надходжень страхових премій з усіх видів страхування він знизився й по авіаційному страхуванню. В цілому ж за досліджуваний період показник валових надходжень страхових премій з обов'язкового страхування цивільної авіації зріс на 156,16 млн. грн.

Частка надходжень валових страхових премій з авіаційного страхування у загальному розмірі зібраних премій з усіх видів страхування в 2006 році становила 0,75%, а в 2011 році – 1,15 %. Таким чином, за вказаний проміжок часу відбулось підвищення частки валових страхових премій з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації у загальному розмірі зібраних премій з усіх видів страхування. При цьому, частка недержавного авіаційного страхування у загальному розмірі зібраних премій з усіх видів страхування значно зросла: з 6,90% у 2006 році до 11,40 % в 2011 році. Таким чином, на основі вищеведеного аналізу, можна зробити висновок про те, що авіаційне страхування цивільної авіації в Україні активно розвивається, збільшуються показники обсягів зібраних премій як в абсолютному виразі, так і в частці зібраних премій з усіх видів страхування на вітчизняному ринку в цілому.

В таблиці 2 наведено показники діяльності страхових компаній на ринку обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації в Україні за 2011р.

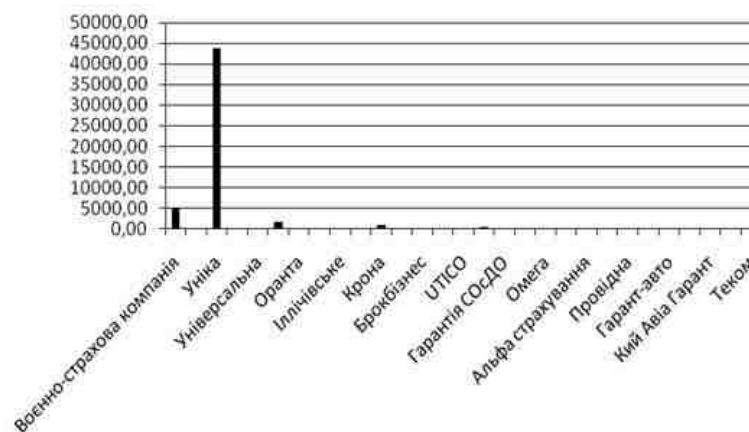
Табл. 2.
Показники діяльності страхових компаній на ринку обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації в Україні за 2011р. [3]

№п/п	Назва страховика	Страхові премії, тис.грн.	Страхові виплати, тис.грн.	Рівень виплат,%
1	«Воєнно-страхова компанія»	68 892,60	5007,90	7,27
2	«Бусін»	52 675,30	14,70	0,03
3	«Уніка»	50 847,00	43 694,70	85,93
4	«Кремій»	20 249,10	0,00	0,00
5	«Універсальна»	15 329,70	0,00	0,00
6	«Аска»	10 463,90	1 588,30	15,18
7	«Оранга»	4 550,70	59,90	1,32
8	«Лемма»	3 659,40	0,00	0,00
9	«Іллічівське»	3 536,20	0,00	0,00
10	«Українська страхова група»	2 523,30	0,00	0,00
11	«Крона»	1 710,70	995,80	58,21
12	«УПСК»	1 449,00	19,80	1,37
13	«Брокбізнес»	1 408,60	85,20	6,05
14	«Гарант-Система»	1 194,00	0,00	0,00
15	«УТІСО»	1 158,00	60,00	5,18
16	«Інго Україна»	1 053,70	356,60	33,84
17	«Гарантія СОСДО»	833,80	0,00	0,00
18	«Нова»	674,80	0,00	0,00
19	«Омега»	513,60	0,00	0,00
20	«Кредо»	254,10	0,00	0,00
21	«Альфа страхування»	243,30	0,00	0,00
22	«ТАС СГ»	226,20	20,00	8,84
23	«Провідна»	189,00	0,00	0,00
24	«Allianz Україна»	84,90	0,00	0,00
25	«Гарант-авто»	79,30	0,00	0,00
26	«Саламандра-Україна»	60,40	98,20	358,39

Як свідчать наведені дані, за підсумками 2011 року згідно рейтингу Insurance Top лідерами ринку авіаційного страхування в Україні є такі страхові компанії, як «Воєнно-страхова компанія», «Бусін», «Уніка».

Основними страхувальниками з авіаційного страхування в Україні є вітчизняні авіакомпанії. В 2011 році в Україні зареєстровано 72 сертифіковані авіакомпанії, а кількість страхових компаній, що мають ліцензію на здійснення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації становить 64. З 64 ліцензованих страховиків активно проводять авіаційне страхування лише 20-30. Таким чином, на одного страховика припадає приблизно лише 2 авіакомпанії. Це свідчить про перенасиченість вітчизняного страхового ринку страховиками, що мають ліцензію на проведення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації. Тому, коли одна з авіаційних компаній змінює страховика, це призводить до суттєвих змін позицій лідерства за розміром зібраних премій з обов'язкового авіаційного страхування серед страховиків на вітчизняному страховому ринку.

Як видно з наведених у таблиці 2 даних, основні виплати страхових відшкодувань з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації, припадають на перші десять страхових компаній. На рисунку 1 наведено графічне зображення розмірів виплат, здійснюваних вітчизняними страховиками з обов'язкового авіаційного страхування.

Рисунок 1. Виплати вітчизняних страховиків з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації за 2011р.

[складено автором]

Лідерами по виплатах страхових відшкодувань з обов'язкового авіаційного страхування є «Уніка» - 43 694,70 тис. грн., «Воєнно-страхова компанія» - 5 007,90 тис. грн., «АСКА» - 1 588,30 тис. грн. Таким чином, лідерами по сумі виплат страхових відшкодувань з обов'язкового авіаційного страхування є ті ж страховики, що збирають і найбільші страхові премії. При цьому, рівень виплат та фінансовий результат діяльності страховиків відрізняються.

На рисунку 2 наведено графічне зображення рівня виплат страхових відшкодувань, здійснюваних страховиками з авіаційного страхування.

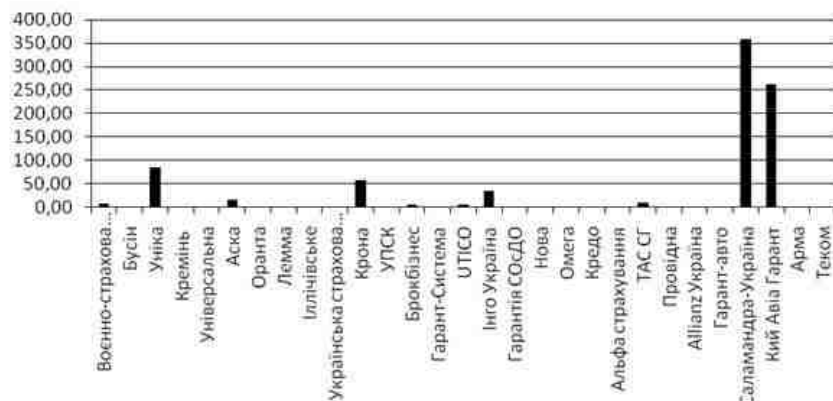

Рисунок 2. Рівень виплат вітчизняних страховиків з авіаційного страхування за 2011р

[складено автором]

Як видно з наведених даних, найвищий рівень виплат страхових відшкодувань з обов'язкового авіаційного страхування спостерігається у страховиків, що не є лідерами на ринку авіаційного страхування за розмірами зібраних премій. Так, найбільший рівень виплат відповідно до рейтингу Insurance Top за 2011 рік спостерігається у страхової компанії «Саламандра Україна» і складає 358,39 % (26 місце в рейтингу за 2011р). На другому місці знаходиться страхова компанія «Київ Авіа Гарант» - рівень виплат з авіаційного страхування в неї складає 261,78 % (27 місце в рейтингу). На третьому місці страхова компанія «Уніка» з відповідним показником 85,93% (3 місце в рейтингу). Лідери ринку авіаційного страхування здійснили страхові виплати значно більшого розміру, проте рівень виплат у них залишився відносно невисокий.

Для порівняння фінансових результатів діяльності окремих страховиків у вигляді співвідношення зібраних страхових премій та здійснених страхових виплат з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації нами вибрано чотири страхові компанії, що займають різні позиції в рейтингу Insurance Top. В таблиці 3 наведені показники зібраних страхових премій за 2007-2011 роки по чотирьох вітчизняних страхових компаніях.

Табл. 3.

Зібрані премії з обов'язкового авіаційного страхування вітчизняних страховиків за 2007-2011 роки*

Страхова компанія	Зібрані премії, тис. грн.				
	2007	2008	2009	2010	2011
«Бусін»	35 213,50	44 952,30	71 168,40	54 006,30	52 675,30
«Аска»	8 063,80	7 048,10	11 441,60	14 916,20	10 463,90
«Оранта»	2 219,90	2 080,70	2 256,80	5 024,00	4 550,70
«Крона»	768,00	790,70	4 271,20	1 184,70	1 710,70

* Складено автором за [3].

Страхова компанія «Бусін» - один з лідерів серед страховиків, що здійснюють авіаційне страхування на вітчизняному страховому ринку. Серед аналізованих страховиків «Бусін» збирає найбільші розміри страхових премій. Загальна сума зібраних премій за період з 2007 по 2011 рік страховою компанією «Бусін» складає 258 015,80 тис. грн.

Страхова компанія «Аска» не є лідером на ринку авіаційного страхування, проте входить до перших 10 страхових компаній за рейтингом Insurance Top. Так, загальна сума зібраних премій страховою компанією «Аска» за період з 2007 по 2011 рік складає 51 993,60 тис. грн., а страховою компанією «Оранта» за відповідний період – 16 132,10 тис. грн. Страхова компанія «Крона» збирає найменше страхових премій серед аналізованих страховиків (за 2007 - 2011 рік страховиком було зібрано 8 725,30 тис. грн.)

На рисунку 3 наведено розміри зібраних премій з обов'язкового авіаційного страхування вітчизняними страховиками за період 2007-2011 роки.

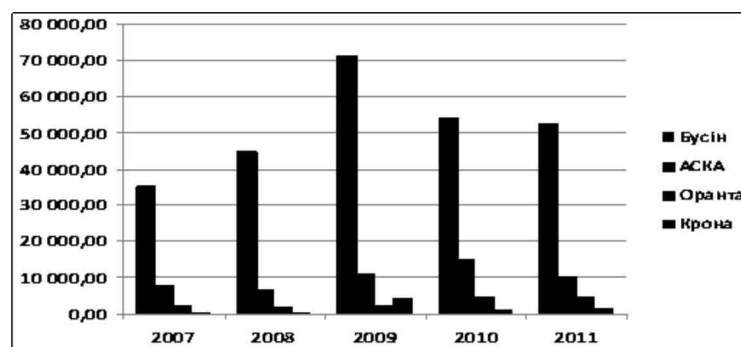

Рисунок 3. Зібрані премії з обов'язкового авіаційного страхування вітчизняними страховиками за 2007-2011 роки

[складено автором]

Як видно з наведених у таблиці 3 та зображених на рисунку 3 даних, обсяг зібраних премій страховою компанією «Бусін» за аналізований період більший майже в 5 разів за розмір зібраних премій страховою компанією «Аска», майже в 16 разів більший, ніж у страхової компанії «Оранта» та майже в 30 раз більший, ніж у страхової компанії «Крона». В свою чергу, страхова компанія «Аска» збирає більш ніж втричі страхових премій за страховою компанією «Оранта».

Що стосується розмірів страхових виплат цими страховиками, то ті страхові компанії, що збирають більше премій здійснюють і більші розміри страхових виплат.

В таблиці 4 наведені розміри здійснених виплат зазначеними вище страховиками за 2007-2011 роки.

Табл. 4.

Страхові виплати з обов'язкового авіаційного страхування вітчизняних страховиків за 2007-2011 роки.*

Страхова компанія	Страхові виплати, тис. грн.				
	2007	2008	2009	2010	2011
Бусін(лапки!)	-	463,10	2 052,00	200,00	14,70
АСКА	202,40	447,00	587,70	345,90	1 588,30

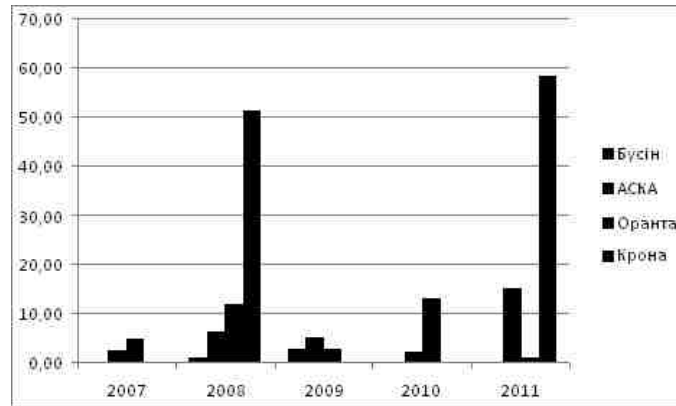
Оранта	111,40	248,90	63,10	668,90	59,90
Крона	0,00	406,10	0,00	0,00	995,80

* Складено автором за [3].

Як видно, з наведених у таблиці 4 даних, найбільший розмір страхових виплат за 2007-2011 роки здійснено страховою компанією «Аска» та страховою компанією «Бусін». За 2007 рік дані по страховим виплатам «Бусін» відсутні.

Страхова компанія «Оранта» та «Крона» здійснили значно менші виплати страхового відшкодування. Таким чином, ті страховики, що зібрали більші розміри страхових премій з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації за аналізований проміжок часу, здійснили й більші виплати.

На рисунку 4 наведено графічне зображення рівня виплат з обов'язкового авіаційного страхування аналізованих страхових компаній за 2007-2011 роки.

Рисунк 4. Рівень виплат з обов'язкового авіаційного страхування вітчизняних страховиків за 2007-2011 роки

[складено автором]

Як видно з рисунку, рівень виплат з обов'язкового авіаційного страхування вищий у тих страховиків, які в грошовому еквіваленті здійснюють менші виплати та збирають менше страхових премій. Таким чином, найвищий рівень виплат у страхової компанії «Крона»: за показниками за 5 років загальний рівень виплат складає 16,07%, а середнє значення рівня виплат за 5 років складає 21,91%. При цьому, страхова компанія «Крона» за аналізований період здійснювала страхові виплати лише в 2008 і 2011 роках, а в 2007, 2009 і 2010 роках виплати не проводились. Рівень виплат з обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації у страхової компанії «Оранта» - 7,14%, а середнє його значення за 5 років - 6,88%. Найнижчий показник рівня виплат у страхової компанії «Бусін». Загальний рівень виплат за аналізовані 5 років - складає 1,06%, а середнє його значення становить 1,08%. При цьому, страховик здійснював значні виплати з авіаційного страхування щорічно.

Таким чином, страхові компанії, що є лідерами на ринку авіаційного страхування в Україні за розміром зібраних премій, також є лідерами і по здійсненню страховим відшкодуванням.

Оскільки авіаційні події мають катастрофічну природу, при проведенні авіаційного страхування страховик може зіткнутися з необхідністю значних виплат страхових відшкодувань. Отже, при настанні катастрофічного страхового випадку це може стати критичним для страховика та негативним для страхувальника, оскільки страхова компанія буде не в змозі своєчасно здійснити виплату страхового відшкодування через недостатність власних фінансових ресурсів, досвіду та відсутності спеціалістів.

Прикладом такої ситуації стала нездатність страхової компанії «Авіоніка» здійснити виплату страхового відшкодування по авіаційній катастрофі з літаком авіакомпанії "Аероміст-Харків", що відбулась 22 грудня 2002 року. В авіакатастрофі загинуло 38 пасажирів та 6 членів екіпажу. Повітряне судно також було повністю знищено (літак зіткнувся з горою). При розміщенні ризику в перестраховування страхова компанія не врахувала необхідність покриття на території Ірану, а літак здійснював політ саме в Іран. Таким чином, перестраховик відмовився здійснювати перестраховане відшкодування, а вітчизняний страховик був фінансово неспроможний зробити виплату самостійно.

Питання про здійснення відшкодування по авіакатастрофі було винесено на національний рівень на переговорах між Україною і Росією, оскільки основним перестраховиком виступала страхова компанія «Інгострах». Виплату по авіакатастрофі прийняла на себе страхова компанія «Уніка» - один з лідерів страхування авіаційних ризиків на вітчизняному ринку страхування. «Уніка» хоча і не мала відношення до страхування та перестраховування даного ризику, прийняла участь у виплаті страхового відшкодування, а також задіяла свої партнерські зв'язки та економічні важелі у взаємодії з російським перестраховиком «Інгострах». Після цього страхова компанія «Інгострах» погодилась виплатити свою частку відшкодування.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших у даному напрямі.

В результаті проведеного дослідження можна зробити висновки про те, що страхування авіаційних ризиків в Україні активно розвивається. Проте, кількість страховиків, що надають страхувальникам страхове покриття, завелика на даному етапі розвитку авіаційного страхування. На нашу думку, кількість страховиків, що здійснюють страхування авіаційних ризиків, повинна бути обмежена державою з урахуванням економічної доцільності та ситуації, що склалась на вітчизняному ринку страхування. Це допоможе захистити інтереси не тільки страхувальників, а й самих страховиків.

Список використаних джерел

1. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг / [Електронний ресурс]/ Режим доступу до матеріалів: <http://www.dfp.gov.ua/734.html>
2. Офіційний портал Державної авіаційної служби України / [Електронний ресурс]/ Режим доступу до матеріалів: <http://www.avia.gov.ua/documents/Bezpeka-aviatsii/Obovjazkove-aviacijne-strahuvannja/30422.html>
3. Фориншурер – страхование в Украине. Новости страхования. Рейтинг страховых компаний. / [Електронний ресурс]/ Режим доступу до матеріалів: <http://forinsurer.com/ratings/nonlife>

Стаття надійшла до редакції 18.03.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"